

ANTONÍN RANDA OČIMA SVÝCH SOUČASNÍKŮ

Luboš Velek*

Abstrakt: Článek je věnován osobě a působení Antonína Randy, profilové osobnosti české právní vědy a české univerzity v Praze v 19. a na počátku 20. století. Ačkoliv se Randa přes svůj velký význam dosud nedočkal vlastní biografie, řada autorů – badatelů i Randových současníků – se v dílčích studiích věnovala jeho osobě i dílu. Přestože veskrze pozitivní obraz významného středoevropského vědce a českého vlastence poměrně překvapivě z „buržoazní tradice“ recipovala i marxistická právní věda 50. let 20. století, upadl Randa posléze v zapomnění. Znovuobjevení se dočkal až po roce 1989. Jeho místo v právní vědě, univerzitním světě, vlastenecké společnosti, ale i v dosud u něj opomíjené politice nyní umožňují nahlédnout nejen analýzy jeho vědeckých spisů, ale především mnohé nové egodokumenty (deníky, paměti, korespondence), které Randovu osobnost i působení nahlížejí z různorodějších úhlů, nežli tomu bylo dosud. Článek tak usiluje nabídnout vyvážejší a různorodější obraz Randova působení, nežli tomu bylo dosud.

Klíčová slova: dějiny právní vědy, dějiny právnické fakulty české univerzity, habsburská monarchie 1848–1918

ÚVODEM

Osobnosti Antonína Randy byla v posledním čtvrtstoletí opakovaně věnována zasloužená pozornost.¹ Přesto postrádáme jeho ucelenou biografii, podobně jako propracované dějiny civilistiky a dalších právních oborů pěstovaných na pražské univerzitě v dlouhém

* PhDr. Luboš Velek, Ph.D., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. E-mail: velek.lubos@volny.cz. Článek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 67985921. Autor děkuje recenzentům za jejich postřehy a doplnění.

¹ Odhlédneme-li od různých dobových jubilejních statí, respektive nekrologů A. Randy, tak první odborné analýzy jeho díla, působení a myšlení nalézáme zejména v publikaci *Památník Spolku českých právníků Všehrd (1868–1918)*, Praha, 1918 a dále v publikaci *Randův jubilejní památník. K stému výročí narození Antonína Randy vydala Právnická fakulta Univerzity Karlovy*, vyd. Jan Krčmář, Praha, 1934. O komplexní zhodnocení Randova díla se později pokusil V. Knapp, přímý žák Randova následovníka J. Krčmáře. Knapp tak učinil dvakrát, poprvé v roce 1953 v navenek silně ideologizované, ale jinak k Randově díle i osobnosti možná až překvapivě korektní studii: KNAPP, Viktor. Antonín Randa. In: Václav Husa (red.). *Zdeníku Nejedlému Československá akademie věd. Sborník prací k sedmdesátým pátým narozeninám*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1953, s. 590–609. Podruhé pak Knapp o Randovi psal v polovině 90. let, nicméně velmi výrazně vycházel z předchozí studie, kterou pochopitelně očistil od předchozího ideologizujícího balastu, a v hlavních myšlenkách a názorech o Randově díle mnoho měnit nemusel: KNAPP, Viktor. Portrét Antonína Randy. (K jeho dvojímu výročí). *Právník*. 1994, roč. 133, č. 9–10, s. 865–877. K Randovi dále: BALÍK, Stanislav. Antonín rytíř Randa 8. 7. 1834 – 6. 10. 1914. (Osobnosti české minulosti). *Historický obzor*. 1992, roč. 3, č. 11, s. 325–327; PAVLÍČEK, Václav. Prof. JUDr. Antonín Randa a odkaz Josefa Hlávky. In: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (eds). *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 2*. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 642–646; MALÝ, Karel. Tradice české právní minulosti v díle Antonína Randy. In: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (eds). *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 2*. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 639–642; SOUKUP, Ladislav. Antonín Randa. In: Petra Skřejpková – Ladislav Soukup (eds). *Antologie české právní vědy (2. polovina 19. století až 30. léta století 20.)*. Praha: Univerzita Karlova, 1993, s. 113–118; KOKEŠOVÁ, Helena. Vzájemná korespondence Eduarda Alberta a Antonína Randy. *Paginae historiae. Sborník Státního ústředního archivu v Praze 12*. Praha: Státní ústřední archiv v Praze 12, 2004, s. 95–146; HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. Prezidenti České akademie věd a umění. Přehled pramenů, literatury, výtvarných zpodobení a památných míst spjatých s jejich působením. In: Alena Mišková (ed.). *Instituce, osobnosti, ideje a struktura vědy v českých zemích*. Praha: Archiv AV ČR, 2007, s. 135–194; ELIÁŠ, Karel. Osobnost Antonína Randy a jeho vliv na české soukromé právo. *Právník*. 2014, roč. 153, č. 10, s. 811–815. Velmi důležitou publikací z poslední doby je pak sborník *Prof. Dr. Antonín Randa. Zakladatelská osobnost pražské civilistiky. Sborník prací k 175. výročí narození a 95. výročí úmrtí*. Praha: Univerzita Karlova, 2009.

19. století. Paradoxnost tohoto faktu vynikne, když si uvědomíme, že právě 19. století je dobou zrodu moderní české kultury, politiky, vědy atd. Dobou, na jejímž ideovém a kulturním dědictví stále stavíme, dobou, ke které se často vracíme. Díky osobnostem Randova formátu se podařilo nejen konstituovat českou národní vědu, ale i prorazit s jejími výsledky na vědecké fórum celé habsburské říše, jejíž součástí české země, a tedy i Češi, byli. Speciálně v Randově případě jsme ovšem svědky i výjimečného faktu, kdy jeho vědecké dílo rezonovalo nejen v českém či celorakouském prostoru, ale dokonce v celé střední Evropě, tj. včetně sjednoceného Německa.

Můj článek je pochopitelně dalek ambice zaplnit zmíněná bílá místa, ať již v podobě Randovy komplexní biografie či přehledného nastínění vývoje pražské civilistiky 19. století. K tomu mi chybí nejen odpovídající prostor, ale i nezbytný výzkum. Nechci ovšem ani opakovat známá fakta a hodnocení Randova působení, naopak pro budoucí výzkum chci přispět postřehy získanými na základě dosud málo známých či zcela neznámých pramenů, které nabízejí Randův obraz v konturách, jež dosud zpravidla v příspěvcích věnovaných jeho osobě nezaznívaly. V první řadě se jedná o deníky Randova žáka a kolegy, právního historika J. Čelakovského; dále o I. díl pamětí Randova žáka a pokračovatele Jana Krčmáře, který byl o více než generaci mladším nežli Čelakovský. Třetím pramenem jsou pak zápisky Marie Červinkové-Riegrové, dcery a jakési osobní tajemnice F. L. Riegra, která v 80. letech 19. století přicházela do častého styku s Randou a zachytila tak jeho angažmá nejen na pražské univerzitě, nýbrž i v politice, což je rovina Randova života, která našemu poznání dosud výrazně unikala. Uvedené prameny umožňují načrtnout nejen dosud málo známé stránky Randova působení v české vědě, politice a společnosti, nýbrž nabízejí i obraz poněkud kontroverzní, kdy zejména Čelakovského hodnocení Randovy osoby a jeho univerzitní činnosti je hodně subjektivní a samotným Čelakovským později zčásti revidované.

1. A. RANDA JAKO UNIVERZITNÍ UČITEL

Všichni jmenovaní se již ve své době shodovali, že Randa byl pro české právníctví osobou zcela mimořádného významu. M. Červinkové při jejich setkáních připomínal – zřejmě nejen duchem ale i postavou – „*vtělený duch paragrafů*“,² J. Čelakovský ve svém deníku konstatoval, že je osobou „*ve vědě vynikající*“, aby pak ovšem pokračoval zdrcujícím vylíčením Randova nečeského působení a pletichaření na univerzitě.³ Nejpodrobnější skicu Randova vědeckého a pedagogického působení ovšem zanechal Randův přímý žák a také dědic J. Krčmář. Svě vzpomínky na Randu uvedl slovy, že byl „*nade všechny profesory*“ nejen jemu, nýbrž už i jeho otci, známému předsedovi trestního senátu v procesu s Omladinou Janu Krčmářovi st.⁴ Krčmář vzpomíná, že v polovině 90. let při jeho

² ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Zápisky. II (1885–1886)*. Vyd. Milan Vojáček – Luboš Velek a kol. Praha, 2013, zápis 11. 6. 1886, s. 429.

³ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Moje zápisky 1871–1914*. Praha, 2004, zápis z konce února 1883, s. 67–71.

⁴ Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze (LA PNP), J. Krčmář, k. 1, rkp. Paměti, kap. I. Zde a v následujících citacích vycházím z rukopisu Krčmářových Pamětí, část týkající se Randy však Krčmář částečně zveřejnil již v: KRČMÁŘ, Jan. Randa a Stupecký. Z mých studentských pamětí. In: *Památník Spolku českých právníků Všehrd*, s. 217–221. Krčmářovy paměti na dobu po roce 1918 pak vyšly tiskem: KRČMÁŘ, Jan. *Paměti II a III*. vyd. Jana Čechurová a Jan Kuklík. Praha – Pelhřimov: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2007. Oba jmenovaní editoři společně publikovali na základě vydané části Krčmářových pamětí i několik případových studií, viz SVOBODA, Milan – LOZOVIUKOVÁ, Kateřina – ROKOSKÝ, Jaroslav. *Svět historie – historikův*

vstoupení na fakultu byl Randa „nejvýznamnější osobností na fakultě a snad na celé univerzitě. ... [a] Když [jsem] vstupoval do rektorátu, ... mihla se mně myšlenka, jak je to možné, že rektorem není Randa“? Podotýkám, že jím byl již dávno, a to hned v pořadí druhým rektorem po založení české univerzity. Krčmář zachytil i momentku ze slavnosti 100. jubilea narození F. Palackého v roce 1898, kdy do dvorany Pantheonu Národního muzea vstoupil Randa, „ozdoben jsa řády a kyná přívětivě na všechny strany“. Přítomný ředitel gymnázia v Křemencově ulici „ukazoval naň v patrném rozzechvění“ se slovy: „vidíš, to je Randa, největší český právník“. Sám Krčmář ve zralém věku své někdejší nadšení Randou mírnil slovy, že Randa byl vlastně jen obklopen „největším nimbem“, ale největšímu odbornému respektu se těšil jeho kolega Emil Ott.⁵ K našim jmenovaným pamětníkům dodejme ještě Randovu reflexi z pera Z. Nejedlého, který již třicetiletého Randu označil za „celebritu přímo světovou“, která byla v občanském právu „nepřekonatelnou“.⁶

A. Randa známý dnes jako civilista měl ovšem pedagogicky širší záběr, neboť nepřednášel pouze o svých nominálních oborech, tedy o právu občanském, obchodním a směnečném, ale rovněž o právu římském.⁷ Ve všech těchto odvětvích ovšem exceloval. Civilistický sál Klementina býval zpravidla již před přednáškou zcela zaplněn „a vstup Randův byl očekáván s patrným napětím“. To platilo především pro posluchače prvních ročníků. „Ono napětí bylo zcela pochopitelné, hledíc k nimbu, kterým bylo obestřeno jméno Randovo ... Vstup Randův nás nikterak nezklamal. Po čtvrti akademické slušně protáhlé vstoupil on, šedesátník, trochu již sehnutý, ale vysoký a statný a zdravého vzhledu, obličej, kterému zahnutý a silný nos dodával výrazné linie, lebky na temeni již holé, s sedými vlasy ke krku dost dlouze splývajícími a s pečlivě pěstěným bílým vousem neobvyklé úpravy. Vstoupil všecek černě oděný (i skřípec byl černě ovrouben) a trochu kolébavým krokem, maje přes ramena přehozen surchník. Přednáška, a to hned prvá, hodně na nás působila.“⁸

Randův profesorský nimbus se ovšem neopíral o pozoruhodné metodologické výklady, kdy smysl pro metodologii Randovi údajně zcela chyběl, ani o přesvědčivost, a ani o skvělé řečnické výkony. Svůj předmět totiž podával nadobyčej suše a přednášky posluchačům diktoval. Jeho *diktando* však mnohým vyhovovalo, neboť z málokteré jiné přednášky si posluchači najednou odnášeli tolik nových poznatků a vědomostí: „*Stručné věty diktátu byly protkány hustě výklady, příklady, pokyny pro studium, polemikami, exkurzy na pole zákonodárné politiky i na pole právní historie, zejména práva římského a českých právních památek. A konečně pokyny pro právní praxi... Velkého místa dopřával Randa lektuře zákoníku, a to v autentickém textu. Zákoníků však do přednášek s sebou nenosíval...*“ a jejich text „bezvadně přednesl z paměti“. Síla Randova výkladu tkvěla především v „*daru*

svět. Sborník profesoru Robertu Kvačkovi. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 a SEKYRKOVÁ, Milada (ed.). *Paměti a vzpomínky jako historický pramen.* Praha: Národní technické muzeum, 2006); J. Kuklík pak samostatně monografii věnovanou osobě J. Krčmáře: KUKLÍK, Jan. *Profesor Jan Krčmář. Pozapomenutá osobnost pražské civilistiky.* Praha: Univerzita Karlova, 2008 a též drobnou biografickou črtu v kompendiu SKŘEJPKOVÁ, Petra (ed.). *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939.* Praha: Linde, 2009.

⁵ LA PNP, J. Krčmář, kap. III. Krčmáře samotného pak vědecky nejvíce „připoutával“ Randův konkurent Stupecký, nejušlechtilější mu byl F. Storch a „nejnápadavější a nejzábavnější byl Bráf“.

⁶ NEJEDLÝ, Zdeněk. *T. G. Masaryk. III. Na pražské universitě 1882–1886.* Praha, 1935, s. 76.

⁷ Málo se ví, že Randa se původně zamýšlel habilitovat v oboru národního hospodářství. KADLEC, Karel. Antonín Randa. Slovo k letošnímu jubileu jeho. *Osvěta.* 1898, roč. 28, s. 641; KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 870; KNAPP, Viktor. *Antonín Randa...*, s. 596; KINDL, Vladimír. Fenomén Randa nebo Randův fenomén? Vybrané kapitoly ze života a díla prof. JUDr. Antonína Randa. In: *Prof. Dr. Antonín Randa. Zakladatelská osobnost...*, s. 15.

⁸ LA PNP, J. Krčmář, k. 1, rkp. Paměti, kap. III.

jasného a koncizního výrazu“ a v „nenapodobitelné schopnosti upoutati pozornost k dané látce a k postulovanému rozhodnutí. Jak jsem si později uvědomil, dociloval toho zejména tím, že uměl vyvolati silný kontakt s posluchači a že uměl abstraktní přednášku, jakou je nakonec každá přednáška právníká, protnouti celou řadou velmi konkrétních věcí, někdy i dost neobvykle přednesených. ... Dělalí jsme si z toho legraci, ale pamatovali jsme si to.“ A konečně Randovy přednášky budoucí právníky zaujímaly na fakultě zcela ojedinělým „silným literárním zabarvením“. Byly totiž zhusta „polemikou se slavnými odpůrci Randovými“, jako R. Iheringem, L. Pinińským, E. Strohaem, L. Pfaffem, ale i Randovým přítelem a krátce i předchůdcem na pražské fakultě Josefem Ungerem. Polemický ráz vzbuzoval zájem posluchačů, a to i přesto, že se „vzdálil leckdy od vlastního výkladu dosti daleko, takže např. předčítal svoji vědeckou korespondenci, ukazuje k projevům souhlasu se svými názory a kritizuje místa v dopisech odpůrců, která se od jeho názorů odchylovala; nebo že vykládal obšírně o zážitcích a zkušenostech, kterých získal v zasedáních panské sněmovny a říšského soudu nebo jako konsiliář. Nám zdály se tyto věci leckdy dost podivné, ale později jsme si uvědomili, že byly jednou z hlavních příčin jednak oblíby, jaké se těšily Randovy přednášky, jednak zejména jejich úspěšnosti.“⁹

Randa předcítáním svých polemik s civilistickými esy své doby cíleně budoval svůj tolikrát zmíněný věhlas. Činil tak očividně s hlubokým sebeuspokojením, které jeho vnímavější studenty přivedlo k tomu, že jeho oblíbené polemické floskule typu: *Omylně Unger, Pfaff i Strohal* přes jejich zjevnou anekdotičnost vkládali u zkoušek do svých odpovědí na Randovy otázky a tento „*byl prý spokojen*“. Taktika objevená údajně J. Hoetzlem činila z obávaného examinátora krotkého beránka. Kdo jí neznal či se jí zdráhal použít, musel naopak počítat s přísnou zkouškou, kdy Randa „žádal znalost občanského zákoníka (a tuším také jiných zákonů) z paměti, a to i znalost takových předpisů, které se týkaly partií, ze kterých posluchač nekolokvoval“. Jít k Randovi na kolokvium bylo proto „řádkým zjevem a skoro výrazem jakési bravury“. U státnic pak byl Randa komisařem nejen velmi přísným, ale dle všeho i nepřilíš příjemným, kdy měl kandidáty při zkoušce zprvu nechat mluvit a najednou řekl: „Špatně“ a vystresované mladíky uvedl v ještě větší zmatek. Sám Krčmář např. nikdy nesebral dost odvahy, aby se na kolokvium k Randovi vydal a těšil se, že jej nezkoušel ani u státnic.¹⁰

Přes všechnu osobitost bylo Randovi dáno to, co jen nemnohým učitelům: vytvořit vlastní školu, respektive obraz její existence. Jistě zde není na místě hovořit o *Randově škole* v pravém slova smyslu vědecké školy, neboť pro vznik takovéto školy je předpokladem nejen intenzivní a oboustranný vztah mezi učitelem a jeho žáky (vědeckými stoupenci a následovníky), ale i společně sdílená a prosazovaná originální metoda, nový směr výzkumu, inovační téma apod. A tak tomu u Randy – podobně jako např. mezi historiky u J. Golla¹¹ – nebylo. Veřejné povědomí o Randově škole, tedy jakési vědecké kvazi škole

⁹ Podobně vzpomínal i HERRMANN-OTAVSKÝ, Karel. K Randově činnosti v oboru práva obchodního a směnečného. In: *Památník Všehrdu...*, s. 92. Jasnost a obsažnost měla být ovšem typickou nejen pro Randovy přednášky, nýbrž i pro jeho spisy. KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 645. Občasné pochyby o tom, zda snad Randa kdysi navštěvoval Ungerovy pražské přednášky, pak vyvrací sám Randa: RANDA, Antonín. Josef Unger mrtev! *Právník*. 1913, roč. 52, s. 299 (cit. dle ELIÁŠ, Karel. *Osobnost...*, s. 812).

¹⁰ LA PNP, J. Krčmář, k. 1, rkp. Pamětí, kap. III. Nervy na chodbě před Randovou posluchárnou byly pověstné, stejně jako to, že sem propadlé kandidáty chodíval utěšovat fakultní pedel Balatý s poznámkou, že i velcí páni kdysi propadli... Zřejmě zde vzala původ legenda, že kdysi sám velký Randa při vlastní historickoprávní zkoušce propadl, kap. IV.

založené na množství posluchačů, kteří Randu odborně respektovali a hlásili se k němu jako ke svému *učiteli* (tedy k někomu, kdo je sice učil, ovšem vědecky je ve výše naznačeném smyslu nevedl a oni jej nenásledovali), zde však podobně jako u Golla bylo. Jistě tomu napomohl fakt, že Randovými přednáškami během čtyř desetiletí prošli snad všichni čeští právníci, a v roce 1882, kdy zahajovala česká univerzita, měli být všichni jeho fakultní kolegové až na jednu výjimku (prof. M. Talíř) jeho žáky! Hlavní důvod však ležel jinde, a to v obsahu Randova díla, v jeho nevšedních vědomostech, v jeho víře v právo a jeho funkci, ve vážnosti, s jakou se stavěl ke každé otázce, ve svědomitosti, s jakou si počínal v každé funkci svého povolání, a v neposlední řadě v dovednosti uvádět právo do souvislostí se sociálním životem. Přitažlivým na Randovi však bylo i určité novátorství. Byl to právě on, kdo v Praze po Ungerově vzoru upustil od komentářového výkladu (podle paragrafů) občanského práva a začal o něm přednášet „*podle systému*“.¹² Zaujme také to, že i ve vysokém věku se Randa intenzivně zabýval novými podněty z právní praxe. Velkou pozornost měl např. koncem 90. let věnovat právním důsledkům výroby a vlastnění elektřiny, stejně jako odpovědnosti za škody v souvislosti s tím vzniklé.¹³

Randa, kterému se již za života dostalo neobyčejného množství poct a projevů respektu ze všech stran, žáky počínaje a císařem konče, byl na své výsledky náležitě hrdý a liboval si v uspokojení sebou samým. Jeho fotografie s veškerými řády nebo Švabinského podobizna v uniformě tajného rady v tomto směru leccos napoví,¹⁴ byť A. Bráf podobné *fouňovství* přičítal nikoliv přímo Randovi, nýbrž těm jeho „sakramentským ženským“, tedy manželce a dceři. Přestože Randa dlouhá léta otálel s podáním žádosti o povýšení do šlechtického stavu, nakonec i ve svém rytířství našel sebestřednou zálibu, kdy např. o přednáškách psal na tabuli příklady směnek, které podepisoval Antonín rytíř Randa a za avalistu či remitenta udával Andělu šlechtičnu Randovou!¹⁵

Ačkoliv byl Randa podle Krčmáře dalek toho, aby sám přímo inicioval své oslavování, tak pochvalné pozornosti vůči své osobě se neježeně nebránil, ale i si ji náležitě užíval a „*stalo-li se někdy více, než bylo vkusné (nevím o tom), nejde to na vrub Randův, nýbrž na vrub těch slavitelů*“.¹⁶ Zcela opačný názor měl Čelakovský, který ve svém místy hodně subjektivně vedeném deníku uvedl, že „*jak velice muž ten prospěl českému učení tím,*

¹¹ Tzv. Gollova historická škola sice nepostrádala linii intenzivního a oboustranného vztahu učitele a jeho žáků (popř. *klientů*), ale ona originální vědecká (metodologicko-tematická) linie v případě Gollovy školy chyběla, respektive byla slabá. V případě Randovy školy byla ve srovnání s gollovcí výrazně slabší i ona linie pedagogická (učitel – žák), mj. i pro odlišný (neseminární) způsob výuky na právnické fakultě. O srovnání odlišných badatelských prostředí v obecné a právní historiografii jsem se kdysi na případě Golla a Čelakovského pokusil ve studii: VELEK, Luboš. Respektující rivalita: Jaroslav Goll a Jaromír Čelakovský na mocenském poli české historiografie. Několik postřehů k taktikám a strategiím ve vědeckém prostředí přelomu 19. a 20. století. In: Bohumil Jiroušek – Josef Blüml – Dagmar Blümllová (eds). *Jaroslav Goll a jeho žáci*. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005, s. 193–242.

¹² LA PNP, J. Krčmář, k. 1, rkp. Paměti, kap. III. Randovu metodologii, či spíše jen metodu/způsob, podrobněji analyzoval KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 868–876.

¹³ LA PNP, J. Krčmář, k. 1, rkp. Paměti, kap. III. Aktuální sociálně ekonomické aspekty v Randově právnickém díle rozebral KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 873–874.

¹⁴ ŠTEMBERKOVÁ, Marie. *Universitas Carolina pragensis*. Praha: Karolinum, 1995, s. 50; KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 865.

¹⁵ LA PNP, J. Krčmář, k. 1, rkp. Paměti, kap. III.

¹⁶ Srov. též KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 865. Mladší současník K. Kadlec Randu před posedlostí vlastní osobou též bránil, byť nepřímou připouštěl, že takový dojem mohl vzniknout. U příležitosti Randových narozenin konstatoval, že Randa není veřejnosti plně doceněn, protože je mužem, „*který toho nikdy nedbal, aby zvon reklamy rozhlašoval jeho zásluhy*“. KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 640.

*že jeho jméno ve světě vědeckém známé poskytovalo záruku vědeckosti nového ústavu; tak na druhé straně uškodil vědě české protežováním všelijakých svých kreatur a naše fakulta právnická dlouho bude na tuto nemoc stonati. Byli nadaní právníci, kteří by byli rádi věnovali se dráze učitele, např. dr. Heller, dr. Pavlíček, dr. Preissler; avšak ty odpudil, jakmile zpozoroval, že to nejsou lidé servilní“.*¹⁷

Randa měl dle četných svědectví vřelý vztah ke svým studentům. Snad do nich promítal skutečnost, že se mu nedostalo vlastního syna. Bylo pro něj ostatně velkou ranou, že přežil oba své starší žáky a nástupce na fakultě: v roce 1907 předčasně zemřelého Josefa Stupeckého a 1912 tragicky zesnulého Emanuela Tilsche. Byl jakýmsi „otcem mladých“ a rozumělo se, že své oblíbence pouštěl i do svého soukromí, což bylo chování u profesorů 19. století spíše výjimečné. J. Krčmář takto vzpomíná na pravidelné procházky po Novém Městě, kde Randa venčoval své psy a s Krčmářem debatoval o právnických problémech. Mladého kolegu později zval i do svého bytu s pověstným zvonkem nadepsaným slovy „*Tlačte od 2–3*“ a ještě pověstnějším zrcátkem za oknem své pracovny, ve kterém „*bylo vidět tlačíčního návštěvníka*“. Svě oblíbence zval i do dobřichovické vily, kde trávil letní měsíce. Otcovský poměr zaujal nejen ke Krčmářovi, nýbrž i k svému bezprostřednímu nástupci Tilschovi, na jehož práce vždy s pochvalou upozorňoval. Randův vřelý vztah k někdejšími žákům se projevoval i na půdě fakulty, kdy se žáci nejednou proměnili v konkurenty. Na rozdíl od mnohých na paralelně přednášející kolegy nežárnil, a když sám např. pro nemoc nemohl přednášet, dával svým posluchačům automaticky pokyn, aby za jeho nepřítomnosti navštěvovali paralelní přednášky Hermannovy, Stupeckého či Tilschovy. Zároveň však byl přesvědčen, že vše, čeho jeho žáci dosáhli, je jeho zásluhou a není na tom třeba nic více zdokonalovat. Krčmář s překvapením vzpomíná, že Randa absolutně nejevilo zájem o jeho stipendijní pobyt v Německu, a vzbuzoval až dojem, jako by si myslel: „*Víc se nikde nenaučíš, než u mne, tedy k čemu to všechno; škoda času a peněz.*“¹⁸

2. ANTONÍN RANDA JAKO AKADEMICKÝ KOLEGA

Mnohem komplikovanější a nejednoznačnější však bylo Randovo chování v kolegiálních interakcích v mikrosvětě právnické fakulty. Ač sám ideově platil spíše za liberála, na fakultě vždy patřil ke konzervativnímu křídlu profesorů a nechával se strhnout k účastenství v akcích, které velká část veřejnosti i někteří kolegové ostře odsuzovali. Navenek se nezávislým pozorovatelům právnická fakulta jevila jako „*jednolitá*“ a sklánějící se „*před svojí modlou, dr. Randou*“.¹⁹ Skutečnost však byla jiná. Randa byl v 80. a 90. letech často ve vleku ultrakonzervativních exponentů na fakultě v čele s profesory Ottem, Bráfem a Pražákem. Ač považován za „otce studentů“, nedokázal se např. účinně postavit trestání tzv. pokrokářů z řad studentstva.²⁰ V řadě případů podobné skandály končily nejen

¹⁷ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Moje zápisky...*, zápis z konce února 1883, s. 68.

¹⁸ LA PNP, Krčmář, rkp. Paměti, kap. III. Randův dobrý vztah ke studentům rezonoval i v neprávnických kruzích, viz např. JIRÁSEK, Alois. *Z mých pamětí (Spisy XXXVI)*. Praha, 1932, s. 16–17; NEJEDLÝ, Zdeněk. *T. G. Masaryk... III*, s. 77.

¹⁹ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Zápisky...*, zápis 25. 6. 1885, s. 156. V hodnocení Randova politického zaměření se neztotožňuji s názorem V. Knappa, že Randa byl bytostný konzervatívec. Stejně tak odmítám klasifikovat jeho staročeskou stranu jako stranu konzervativní, naopak ji vnímám jako stranu konzervativně/umírněně liberální. KNAPP, Viktor. *Portrét...*, passim, zvl. s. 875. Srov. RANDA, Jan S. Portrét Antonína Randy z pohledu dnešní doby. K jubilejnímu výročí r. 2009. In: *Prof. Dr. Antonín Randa. Zakladatelská osobnost...*, s. 39.

důtkami, nýbrž i vyloučením ze studia. Na fakultě dokonce konzervativní profesori prosadili omezení přístupu do auly, perlustrace posluchačů a jejich dozorování univerzitními sluhy a úředníky ve stejnokrojích. „*Předevčirem pravil např. Bráf, že je na to pyšným, že jej mají za špicla, neboť je to povinností, takovou pakáz' udávat i o prof. Ottovi je známo, že v úředním aktě jako referent senátu odůvodňoval vyloučení studentů z univerzity z toho důvodu, aby prý na ně ovzduší české univerzity špatně neúčinkovalo! A tak prý se jim dobrodiní prokazuje. ... už i Randovi, Stupeckému aj. kolegům se zprotivilo jich řádění.*“²¹ Zasáhnout však Randa nedokázal. Ještě později bylo Randovi vyčítáno, že se nepostavil za svého žáka Ferdinanda Pantůčka, pozdějšího prezidenta správního soudu, ve sporné plagiátorské aféře, kterou inicioval E. Ott a která nad jiné nadějného právníka Pantůčka, politicky ovšem mladočecha, vypudila z univerzitní pudy.²²

Zatímco v potírání studentských rebelů Randa spíše přihlížel a ponechával konzervativcům volné pole působení, v potírání politických odpůrců mezi kolegy byl sám víceméně aktivní. Týkalo se to především J. Čelakovského, aktivního mladočeského politika a svého času jediného mladočecha v profesorském sboru. Randa počátkem 80. let blokoval Čelakovského habilitaci v oboru právních dějin.²³ Čelakovský za tím viděl intriky ne snad Randy samotného, nýbrž především „*bídnych, vši cti prázdnych kreatur*“, kterými se Randa nechal obklopovat a pochlebovat: „*Vymyslili si bídne klepy, že prý já sháním prof. Krasnopolskému materiál k polemickému spisu proti R[andovi] v otázce zřízení knihovního. Tuto podlost zejména prof. Ott [...] rozšiřoval a Randa následkem toho dal mi beze vsí příčiny vzkázati, že mne varuje, abych habilitaci nezadával.*“ Čelakovský se akademické nepřízni na právě se rozdělující fakultě postavil čelem a habilitaci podal. Zajistil si ovšem předtím podporu tří českých a tří německých profesorů a zejména děkana ještě nerozdělené fakulty Ullmanna: „*Tím však píchl jsem do vosího hnízda. Ačkoliv v žádosti výslovně stojí, že chci přednášeti na české fakultě, přesto Randa, potkav mne, velmi neslušným způsobem vytýkal mně, že prý jsem urazil české profesory, dolézáje k Němcům' a že mi nechají mou žádost nevyřízenou do podzimka. Odpověděl jsem, že jsem užil pouze svého práva a že na rozhodnutí profesorův nemám žádného vlivu. ...*

²⁰ K pokrokovému hnutí českého studentstva srov. např.: ČERVINKA, František. *Boje a směry českého studentstva na sklonku minulého a na počátku našeho století*. Praha, 1962; HAVRÁNEK, Jan. *České studentské pokrokové hnutí 1888–1891 v evropských souvislostech*. In: Oldřich Král – Blanka Svadbová – Pavel Vašák (eds). *Prameny české moderní kultury II*, s. 284–304; HAVRÁNEK, Jan. *Horizonty mladých českých inteligentů roku 1891*. In: Marta Ottlová – Milan Pospíšil (eds). *Umění a civilizace jako divadlo světa*. Praha, 1993, s. 45–52; HAVRÁNEK, Jan. *Počátky a kořeny pokrokového hnutí studentského na počátku devadesátých let 19. století*. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae pragensis*. 1961, 2/1, s. 5–28; HAVRÁNEK, Jan. *Protirakouské hnutí dělnické mládeže a studentů a události roku 1893*. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae pragensis*. 1961, 2/2, s. 21–81; GALANDAUER, Jan. *Politické dědictví Omladiny a pokrokového hnutí po roce 1897*. *Československý časopis historický*. 1964, roč. 12, č. 6, s. 797–818; PERNES, Jiří. *Spiklenci proti Jeho Veličenstvu. Historie tzv. spiknutí Omladiny v Čechách*. Praha, 1988.

²¹ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Moje zápisky...*, 23. 11. 1894, s. 87–88.

²² LA PNP, Krčmář, rkp. Paměti, kap. III. K této velmi nechutné a po léta se táhnoucí kauze kolem Pantůčkovy habilitace srov. Ottovu obranu: OTT, Emil. *Habilitační spis a cena nadační. Obrana proti útokům*. Praha 1901 a Pantůčkovu repliku: PANTŮČEK, Ferdinand. *České veřejnosti právnícké. Die Politik*. 29. 3. 1901, s. 10.

²³ K Čelakovského kariéřním problémům na univerzitě blíže: MALÝ, Karel. *La lutte pour l'enseignement, a l'université Charles, de l'histoire du droit Tcheque (durant la période comprise entre les années soixante du XIXe siècle et la constitution de la République tchécoslovaque)*. In: Juraj Cúth (red.). *Právníká vzdělanost na Slovensku (1848–1971)*. *Acta facultatis iuridicae Universitatis Comenianae*. Bratislava, 1975, s. 277–278; MALÝ, Karel. *Tradice...*, s. 641 a zejména MALÝ, Karel. Jaromír Čelakovský – zakladatel univerzitního oboru českých právních dějin. *Právněhistorické studie*. 2015, roč. 45, č. 1, s. 7–16.

*Nato mi ještě několik sotis řekl, dokládaje, že ví, kterak s prof. Krasnopolskim proti němu intriguju. Mne pojal hnus nad touto podlostí a odešel jsem.*²⁴

Profesoři vznikající české právnické fakulty Čelakovskému jeho *habilitační troufalost* řádně osladili, v první řadě novopečený první děkan české fakulty Ott, který ji zadal do referátu právnímu historikovu J. Hanelovi: „*Tento pán, podařená to stvůra prof. Randy, strčil mou žádost do šuplíka... Když jsem ho po zadání habilitace navštívil, osopil se ihned na mne: Co prý mi to napadá habilitovati se pro předmět, který on už přednáší. Takový ministr prý se ještě nenarodil, který by připustil dva profesory z rakouské historie právní atd.*“²⁵ J. Čelakovský nakonec habilitaci získal a později i profesuru. Ústrky tím však nekončily a jako jediný mladoček se v profesorském sboru celá desetiletí musel vyhýbat všem sporům, choval se konsensuálně či přímo konformně a v sezeních sboru se debat prakticky vůbec neúčastnil, a to ani v tak vypjatých chvílích, jako byly zmíněné relegace studentů sympatizujících s mladočeskou stranou. Kolega z filozofické fakulty Masaryk v Čelakovského smířlivém chování viděl osobní rezignaci, kdy se Čelakovský „*ješitnosti Randově obětoval*“. A Randa mu svoji porážku v kauze kolem Čelakovského habilitace dlouho neodpustil a jako skutečný šosák par excellence se přičiňoval o trvalé společenské znemožnění Čelakovského v očích kolegů. Masaryk Randovy útoky na Čelakovského ještě po letech vykládal tak, že Čelakovský byl mladoček, a podle Randy měl navíc i rozhárané rodinné poměry. Inu mladočech... „*Mne [Masaryka] Randa varoval před Č[elakovským], abych k němu nechodil a zejména, abych se štítíl jeho paní, že je slovem člověk nemožný naprosto.*“²⁶

Čelakovský Randovi nakonec odpustil. Ve svém deníku z let kolem roku 1900 opakovaně zdůraznil, že Randa byl a je čestný a poctivý člověk, „*za jakého jsem jej vždy považoval*“.²⁷ K někdejšímu zahořklým a subjektivním hodnocením v roce 1896 připsal: „*Úsudek tento o Randovi není vesměs spravedlivý. Poslední léta poznal jsem jej blíže a vyznávám, že jsem se v mnohém ohledu mýlil a že Randa dával se často strhnouti svými kolegy Ottem, Bráfem a Pražákem k věcem, jež by sám nebyl činil.*“²⁸

Ale nešlo jen o univerzitu. Randa se roku 1890 nechal, tentokrát profesorem filozofické fakulty Kvíčalou, např. vmanipulovat i do pletich kolem jmenování, respektive nejmenování nepohodlných osob české vědy za členy vznikající České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.²⁹ Stejně se Randa jako spolutvůrce české univerzity vyjadřoval ke jmenování profesorů všech jejích fakult, a to ne vždy s patřičnou znalostí osob a poměrů, respektive se jako vlivný faktor nechával vmanipulovat do vnitrooborových pletich, kterým ovšem sám nerozuměl a zřejmě je ani neměl touhu rozkrývat. Jeho

²⁴ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Moje zápisky...*, zápis z konce února 1883, s. 22.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Masaryk Albertovi 5. července 1889 In: Helena Kokešová – Vlasta Quagliatová (eds). *Korespondence T. G. Masaryk – staročeski*. Praha, 2009, s. 129.

²⁷ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Moje zápisky...*, zápis 28. 10. 1904, s. 151.

²⁸ *Ibidem*, zápis z konce února 1883, s. 68, pozn. b. Čelakovský později Randovi dokonce dedikoval svůj spis *O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kancelářích*. Praha, 1890. Randovo podléhání konzervativní staročeské profesorské klice však nebylo absolutní, utvořil-li si předem jiný názor, respektive ovlivnila-li ho jiná zájmová skupina, dokázal se Ottovi a spol. na fakultě postavit. To byl příklad Kaizlovy řádné profesury v polovině 90. let. KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 867.

²⁹ Opírám se o svědectví prof. E. Alberta, který při této příležitosti zaznamenal i skutečnost, že Randu v pletích kolem akademie nepodpořil ani jeho jinak věrný spolupracovník Bráf. Archiv Národního muzea v Praze (ANM), M. Červinková-Riegrová, rkp. Zápisků, zápis 11. 8. 1890. K Randově vlivu na jmenování členů akademie srov. KOKEŠOVÁ, Helena. *Eduard Albert (1841–1900). Český intelektuál ve Vídni*. Praha, 2014, s. 171–174.

neinformované, zato však rezolutní postoje ovšem způsobovaly krivdy (např. Č. Strouhalovi, o jehož vědecké práci měl Randa neodůvodněně negativní mínění).³⁰ Příčinu Randových podivných postojů a reakcí můžeme asi opravdu hledat v našeptávačích, kteří jej obklopovali a manipulovali jím. Nejde přitom jen o Čelakovského přesvědčení, ale i poznání Krčmářovo, který toto vykládal jako projev Randovy vrozené naivity: „*O Randovi se kolportovalo, že je člověk velmi naivní. S oblibou to kolportoval Bráf, říkáje to po lopatě, Ott zase zaobaleně do uctivých k Jeho Excelenci [tj. k Randovi] slov. ... Určitá naivita a určité nechápání skutečnosti tu jistě byly ... Ale jistě bude souhlasiti, že tak trochu se pohyboval v oblacích. V lidech se asi příliš nevyznal, leckdos se potloukal v jeho okolí, kdo toho nezasloužil.*“³¹

3. ANTONÍN RANDA A ZALOŽENÍ ČESKÉ UNIVERZITY

Čelakovský hojně rozebírá ještě jednu stránku Randovy osobnosti, a to jeho etnicitu. Tedy otázku, která v éře rozhořivajícího se nacionalismu mohla být pro Randovo vnímání českou veřejností klíčovou. Zhrzený Čelakovský v roce 1883 bez okolků uvádí, že Randa, muž ve vědě vynikající, v soukromém i národním životě hraje „*úlohu velmi nepěknou. V rodině jeho němčilo se jako v žádné druhé, u něho dávány věnečky, kamž pouze buršové zváni bývali. Paní jeho následkem stálého němčení tak daleko to přivedla, že ani pořádně česky už nemluvila.*“ ... „*Vůbec Randa, syn úředníka, neměl nikdy velkou náklonnost k českému jazyku. Sám ještě za mého času, když byl vládou nucen přednáseti pouze [česky], klopýtal v přednáškách přes gramatiku a nás opravdu české posluchače neměl v přílišné lásce. U něho našli vždy podpory lidé poněmčili, kteří se uměli dvořiti jeho paní a servilně se k němu chovali. Lidí samostatných, opravdových Čechů, nemiloval.*“³² Čelakovský Randovu etnicitu, k níž se ještě interpretačně vrátím, zasadil i do pozoruhodného kontextu boje o českou univerzitu: podle Čelakovského Randa býval „*rozhodným odpůrcem české univerzity, sám jsem nejednou měl s ním o to hádku a vždy jsem slyšel stejné důvody: Naši docenti a právníci byli by odkázáni pouze na jedinou univerzitu a nemohli by postupovati. Proto ujímal se jenom takových docentův, kteří psali a přednášeli německy, aby tak dokázal, že stojí na, vyšší vědy.* Jeho vlivem a vinou stalo se, že také všichni docenti čeští německy psali a posud píšou a my ve vědě právnické jsme tak pozadu.“³³

To jsou jistě těžká obvinění člověka, který je všeobecně považován nejen za budovatele české právnické fakulty, ale české univerzity vůbec. Odmítnout Čelakovského slova s poukazem na jeho momentální osobní zahořklost však jednoduše nelze. V Randových pochybách o vhodnosti založení české právnické fakulty se odráží vedle určité nacionální umírněnosti především rozumově podložená obava, že česká právnická obec omezená na jazykově výhradně českou univerzitu nutně ve své akademické špici zakrní a zdegeneruje, neboť na její půdě nebude probíhat v tehdejší době obvyklé *peregrinatio academica*, tedy akademická mobilita, kdy profesori během svého života postupně vystřídali několik

³⁰ Ibidem, s. 140–141.

³¹ LA PNP, J. Krčmář, k. 1, rkp. Paměti, kap. III.

³² ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Moje zápisky...*, zápis z konce února 1883, s. 68.

³³ Ibidem. Pro relevanci Čelakovského svědectví je třeba dodat, že na přelomu 70. a 80. let byl Čelakovský poslancem říšské rady a spolu s J. Kvičalou a J. Jirečkem byl hlavním poslaneckým aktérem při přípravě zákona o rozdělení pražské univerzity. Randa těmto při založení české univerzity sekundoval v panské sněmovně říšské rady. MALÝ, Karel. *Tradice...*, s. 640.

univerzit a zpravidla z těch méně atraktivních během let vystoupali až na ty prestižní rakouské, případně říšskoněmecké. Jazykově česká univerzita by tak byla uzavřena všem, kteří by česky neuměli a mohli by na ní působit výhradně jen její čeští absolventi. Randa se tak zjevně obával toho, čemu dnes říkáme *akademický incest*. A Randa evidentně věděl, o čem mluví, neboť sám byl s pražskou univerzitou spjat od svých studijních let až do své smrti.³⁴ Současně však Randův odpor vůči jazykově ryze české univerzitě odrážel obavu o osud jejích absolventů, kteří dosáhnou kompletního vzdělání výhradně v mateřském jazyce by byli asi jen těžko uplatnitelní na ostatních univerzitách v Rakousku či sousedním Německu. A nepochybně by měli i problémy s německým úřadováním v c. k. byrokracii.

Randovy předpoklady odpovídaly situaci, kterou dobře znal z 50. a 60. let 19. století, kdy vnitrorakouská mobilita – a to nejen c. k. profesorů, nýbrž vůbec státní byrokracie – ještě spolehlivě fungovala a podporovala tak národnostně indiferentní rakušanství akademických či byrokratických elit. Přinejmenším od počátku 70. let však tento systém bral za své. Bylo to patrné i u etnických Čechů, kteří, ač s ohledem na německé školství jazykově způsobilí, odmítali zmíněné *peregrinatio* a své kariéry – jedno zda vědecké, či úřednické – chtěli budovat nejraději v Čechách, a nikoliv někde v Haliči, Bukovině či Bosně a Hercegovině.³⁵ Randa tuto relativně rychlou proměnu akademické kultury zprvu zjevně nevnímal a obhajoval zažitý model, jehož byl součástí již celé čtvrtstoletí.

Na místě je otázka, co způsobilo změnu Randova nahlížení na ryze jazykovou českou univerzitu, kterou v 80. letech s vervou začal budovat? Čelakovský nabízí vysvětlení v poukazu na Randovu malichernost, kdy se tento urazil a rozešel s německými kolegy teprve poté, co jej podvkrát – 1876 a 1880 – ne zvolili za rektora, přičemž byl dle zažité tradice právě na řadě: „*Pojednou byl pro rozdělení univerzity a kdežto dříve krčil se a zalézal do kouta, pojednou byl ukrutně radikální, když se ve sněmovně poslanecké jednalo o univerzitní zákon.*“³⁶ Randa malicherný jistě byl, ale domnívám se, že jeho obrat uvedená motivace vysvětluje jen částečně. Předně se Randa bránil zjevně jen vzniku ryze české univerzity, ale rozšíření češtiny jako vyučujícího jazyka plně podporoval.³⁷ Jeho představou byla pronikavá jazyková utrakvizace stávající pražské univerzity při současném zachování její organizační jednoty. To byl ostatně i původní plán českých politiků

³⁴ Randa sám měl ovšem přinejmenším dvakrát odmítnout nabízenou profesuru na vídeňské univerzitě! KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 650.

³⁵ K proměně národnostního statutu c. k. úřednictva a jeho kariéerního chování v druhé polovině 19. století – a na příkladě justice – podrobně a objektivně KLEČACKÝ, Martin. Iluze nezávislosti. Sociální status c. k. soudce v konfliktu loajalít mezi národem a státem na přelomu 19. a 20. století. *Český časopis historický*. 2014, roč. 112, č. 3, s. 432–462.

³⁶ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Moje zápisky...*, zápis z konce února 1883, s. 68. Srov. též HAVRÁNEK, Jan. Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882–1918). In: Jan Havránek (red.). *Dějiny univerzity Karlovy. III. 1802–1918*. Praha, 1997, s. 186. K. Kadlec neshody mezi Randou a německými profesory klade již do průběhu 60. let, kdy nejenže pražská fakulta nepodala sama návrh na Randovo jmenování profesorem (musel ji k tomu vyzvat přímo ministr), ale němečtí kolegové měli potom svojí vykalkulovanou nepřítomností opakovaně bojkotovat přijetí Randova návrhu za profesora. Randu nepochybně notně podráždily i praktiky Němců v akademickém senátu při dělení univerzity, kdy ze 14 členů bylo 12 německých profesorů plus dva čeští teologové! Tomu odpovídalo, že podle takto národnostně *vyrovnaného a nestranného* senátu měla nová česká univerzita z cca 700 místností společně univerzity získat jen 17! KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 643 a 648–649.

³⁷ Již v polovině 60. let stál Randa při vzniku českojazyčné Právnícké jednoty, která kromě oborových zájmů měla „*pěstovati vědy právní a státní v řeči české*“ a byla proto některými – samozřejmě přehnaně – a nemístně – považována za jakousi náhradu českojazyčné univerzity. KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 647.

a profesorů, kteří požadovali důslednou rovnoprávnost a jazykovou paralelnost kateder na pražské *alma mater*. Randa utrakvizací pražské univerzity sledoval udržení sepětí české vědy s vědou obecnou (tj. německou),³⁸ a provedení této utrakvizace spolu s ostatními po léta připravoval cestu snahou připravit dostatek docentů schopných česky přednášet. Z tohoto rezervoáru osob měly být posléze obsazeny nově zřízené české katedry dvoj-jazyčné univerzity.³⁹ Mnozí politici, a možná i někteří Randovi univerzitní kolegové, však současně doufali, že český živel na jazykově utrakvistické bohemistické instituci přirozenou cestou časem převáží a Němce převálcuje. Této vize se ovšem obávali Němci samotní, kteří nakonec prosadili nikoliv národnostní/jazykové zrovnoprávnění na společné univerzitě, nýbrž její důsledné rozdělení, a tedy i její nacionalizaci.

Další vývoj dal Randovým obavám částečně za pravdu. Absolventům české fakulty se zájmem o akademické působení se cesta na ostatní rakouské a německé univerzity skutečně uzavřela, ale – jak již víme – tento typ kariér Češi příliš nebudovali ani předtím. Naplnění Randových obav od 90. let dokládá naléhavé volání českých učenců i politiků po zřízení druhé české univerzity, která by se stala domovem pro rychle narůstající počty akademického dorostu produkovaného českou univerzitou v Praze.⁴⁰ Tento tlak na nová místa pochopitelně stoupal, na druhou stranu jej ale ventilovala skutečnost, že konkurenční prostředí na české univerzitě tvořili pouze její čeští absolventi sobě navzájem, kteří o místa na univerzitě nemuseli soupeřit s absolventy ostatních rakouských a německých univerzit. Mateřský jazyk se zde stal účinnou obranou před konkurencí z vnějšíku a nástrojem sociálního a akademického vzestupu Čechů.

Naštěstí se ovšem výrazněji nenaplnila druhá Randova obava, tedy že v důsledku uzavření se do sebe a omezením dosavadní konkurence dojde k degeneraci českého akademického prostředí. Česká univerzita si udržela standard své nerozdělené předchůdkyně a trvale zaujímal po Vídni a německé sestře v Praze třetí místo v rámci monarchie. Nezpochybnitelnou, leč zřejmě nikoliv fatální nedostatečnost konkurenčního prostředí, zdá se, vyvažovala personální stabilita české univerzity, která ostře kontrastovala s vysokou fluktuací velké části akademiků na německé univerzitě v Praze, která v německojazyčném akademickém světě patřila spíše k outsiderům a platila nejednomu za poněkud lepší startovní čáru, nikoliv však za životní metu.

Randa byl ovšem o potřebnosti znalosti německého jazyka českými právníky hluboce přesvědčen a spolu s kolegy v roce 1882 přinejmenším akceptoval požadavek vídeňské vlády, aby budoucí čeští právníci skládali část státní zkoušky i nadále v německém jazyce. Slovy *přinejmenším akceptoval* naznačují eventualitu, že tuto podmínku možná sám inicioval a vídeňská vláda se jí teprve následně chopila. Některé dobové prameny, jak

³⁸ Randa v 60. letech „přihlásil se bezvýhradně mezi stoupence historickoprávní školy, zdůrazňoval nutnost úzkého přilnutí české právní vědy k vědě obecného práva a ve své vědecké práci se také skutečně napojil na německou právní vědu, resp. na směr Ungerův, který mu toto napojení zprostředkoval. Bylo pak jen přirozené, že Randa ... až téměř do poslední doby, nepociťoval potřebu samostatné české university, že usiloval jen o rovnoprávnost na jednotné, utrakvistické universitě.“ MORÁVEK, Jaroslav. *První česká stolice na pražské universitě*. Praha, 1970, s. 57. Srov. též ELIÁŠ, Karel. *Osobnost...*, s. 812.

³⁹ KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 648.

⁴⁰ Otázku zřízení druhé české univerzity shrnuje např. MALÍŘ, Jiří. *Otázka založení druhé české univerzity a její nacionální a politická instrumentalizace*. In: Harald Binder – Barbora Křivohlavá – Luboš Velek (eds). *Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867–1918/Position of National Languages in Education, Educational System and Science of the Habsburg Monarchy 1867–1918*. Praha, 2003, s. 247–271.

dále ukáží, tento vývoj naznačují. Ať tomu bylo tak či onak, Randa nepochybně usiloval o zabezpečení odpovídající znalosti němčiny u absolventů české právnické fakulty, neboť ji vnímal jako *conditio sine qua non* pro úspěšné právnické a zejména byrokratické kariéry. Vývoj mu zde ovšem nedal za pravdu.

Podmínka zachování minima němčiny na české právnické fakultě, byť dobře míněná, pochopitelně narazila na odpor české veřejnosti. Ta nejprve cílila na poslance v čele s Riegrem. Ti však svoji nevinu snadno doložili,⁴¹ zatímco profesori v čele s Randou se k ministerské podmínce veřejně, byť s určitou kajícíností, přiznali.⁴² M. Červinková-Riegrová zaznamenala nejen Riegrovo rozhořčení nad zákulisním jednáním českých profesorů s vládou, ale přímo uvedla, „že to prohlášení ministerské má na svědomí Randa, ... otec, pravil, že Randa jest příliš povolný, příliš mnoho ohledů běře na nátlak shůry. Ostatní profesori právníciť že jsou pak za ním, on má mezi nimi takřka diktaturu, má je všechny v kapse.“⁴³

Tím se dostáváme zpět k problému Randovy etnicity. Randa pocházející z Domažlicka se bezpochyby od počátku cítil etnickým Čechem.⁴⁴ Vyrostl ovšem v rodině předbřeznového úředníka,⁴⁵ tedy v prostředí, pro které byly ještě běžné jak nacionálně nevymezený bohemismus,⁴⁶ tak rakušanství přinejmenším v podobě silné loajality ke státu a dynastii – a podporované bezpochyby i ohledy na kariéru. Nějakému exaltovanému češství u Randy pochopitelně nenahrávalo ani to, že studoval na německých gymnáziích a pochopitelně i na jazykově německé univerzitě Bachovy éry. Česky ovšem musel od počátku umět relativně velmi dobře, když byl od roku 1862 schopen vést na přání ministerstva paralelní přednášky z občanského práva v češtině.⁴⁷ V této souvislosti by jistě stálo za analýzu, kolik českých studentů v 60. letech preferovalo českou přednášku před německou? Domnívám

⁴¹ Jeden z protagonistů zřízení české univerzity prof. J. Kvíčala vydal v *Politik* prohlášení, v němž dokazoval, že poslanci nenesou na zavedení německé části státní zkoušky vinu a že se to stalo vlivy, které snad ještě časem vyjdou na světlo. Kvíčalův dopis ze 14. 7. 1882 je otištěn v *Politik*, 15. 7. 1882, s. 2.

⁴² *NL*, 22. 7. 1882.

⁴³ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Zápisky. I (1880–1884)*. Vyd. Milan Vojáček – Luboš Velek a kol. Praha, 2009, zápis 24. 7. 1882, s. 290.

⁴⁴ KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 868; ELIÁŠ, Karel. *Osobnost...*, s. 814.

⁴⁵ K rodině, tj. otci Václavovi, justičiarovi a posléze okresnímu představenému, a rovněž k Randovu staršímu bratru Františkovi, dvornímu radovi při Vrchním zemském soudu v Praze, blíže: KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 640–641; STUPKOVÁ, Marie – KLEČACKÝ, Martin. *Slovník představitelů soudní správy v Čechách v letech 1849–1918*. Praha, 2015, s. 308–309.

⁴⁶ Tedy dominující anacionální zemská identita před identitou nacionální, zhruba ve smyslu Thunova výroku „weder ein Čech noch ein Deutscher, sondern nur ein Böhme bin“. THUN, Josef M. *Der Slavismus in Böhmen*. Prag, 1845, s. 17. Srov. i anonymní polemiku s Thunem: *J. M. Graf Thun und der Slavismus in Böhmen*. Leipzig, 1845, s. 19 a reakci MALÝ, Jakub. Odpověď Čecha na spisek hraběte Josefa Matyáše Thuna „Der Slavismus in Böhmen“. In: Jakub Malý. *Výbor drobných spisů I*. Praha, 1872, s. 3–17.

⁴⁷ KINDL, Vladimír. *Fenomén Randa...*, s. 11, 13. K okolnostem Randova povolání, v němž právě schopnost přednášet česky hrála směrodatnou roli, podrobně MORÁVEK, Jaroslav. *První česká stolice...*, s. 41–44. Pochybnosti o Randově češtině známe již od Čelakovského a Morávek dále uvádí, že právě pro pochybnosti o Randově znalosti češtiny Randa získal pražskou profesuru až napodruhé (poté, co nenastoupil zprvu vybraný K. Habětíněk, neboť se nakonec rozhodl počkat na vypsaní civilistické profesury bez povinnosti přednášet česky). Současné však víme, že již jako docent Randa v semestru 1861/62 přednášel paralelně česky i německy. KINDL, Vladimír. *Fenomén Randa...*, s. 16–17. Věděl či alespoň předpokládal, že schopnost česky přednášet bude brzy jeho výrazným prerogativem? Srov. též KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na pražské universitě. Od obnovení stolice dějin do rozdělení university (1746–1882) II*. Praha, 1965, s. 74, pozn. 183; URFUS, Valentin. *Právnická fakulta 1848–1882*. In: Jan Havránek (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy*, s. 137. K. Kadlec nepřilíhověrohodně uvádí, že se Randa „k *habilitaci pro české přednášky*“ připravoval již v letech 1858 až 1860! Tedy v době, kdy vypsaní českých přednášek nebylo z řady důvodů příliš pravděpodobné, byť nikoliv nemožné. KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 641.

se, že návštěvnost té české výrazně pokulhávala, což byl důsledek obecné dobové neoblíbenosti českých přednášek i u etnicky českých posluchačů. Důvod byl nasnadě: pro české maturanty z německojazyčných gymnázií bylo obtížné poslouchat české přednášky, a to tím spíše, že nebyla k dispozici odpovídající česká terminologie, české učebnice a další studijní materiály (studenti se učili převážně z rukopisných zápisů přednášek, zhusta rozmnožovaných), stejně jako odborná literatura v češtině.⁴⁸ Sám Randa si tohoto deficitu české právní vědy (a i jiných oborů) byl vědom a věřil, že tento značný deficit bude emancipovanou českou vědou dohnán po nějakých 30 až 40 letech!⁴⁹ Historie mu v tomto strážlivém odhadu dala víceméně za pravdu.

V nezájmu studentů o české přednášky, který se dařilo prolamovat až od 70. let v souvislosti s růstem počtu maturantů z mezitím počeštěných gymnázií, se domnívám tkví i odpověď na občas vznášenou otázku, proč Randa své odborné monografie z oboru občanského práva (nahrazující ve své době i učebnice) nevydával v češtině, respektive vydával jen některé a zdaleka ne ty nejdůležitější?⁵⁰ Dílem to bylo pro malou poptávku,⁵¹ dílem pro jeho upřímné přesvědčení, že každý vzdělaný Čech musí umět perfektně německy. Oba tyto faktory však doboví ani pozdější kritici nebrali v potaz a jejich interpretace převažujícího Randova německého publikování coby důsledku jeho slabšího češtví, byť i připouštěli jeho postupné posilování, proto nepovažují za korektní. Dokládá to i skutečnost, že Randa do oborového časopisu *Právník* napsal za svůj život asi 80 českých článků!⁵² Randovo časté publikační optování ve prospěch němčiny však souviselo i s tím, že již od počátku 60. let byl veden ambicí polemizovat s německými a rakouskými kolegy a právem se také považoval za součást rakouské, respektive německé právní vědy. Výhradně české publikování by jej z tohoto vědeckého pole pochopitelně eliminovalo a vědecky izolovalo.

⁴⁸ Podotýkám, že např. první kompletní česká učebnice občanského práva byla až ta Krčmářova z přelomu 20. a 30. let 20. století! Do té doby si čeští studující museli vystačit buď s německými učebnicemi, Tilschovým nedokončeným torzem (TILSCH, Emanuel. *Občanské právo rakouské. Část všeobecná*. Praha, 1910) nebo s českým překladem učebnice Mayrovy: MAYR[-HARTING], Robert. *Soustava občanského práva I–V*. Brno, 1922–1927. Zřejmě nevelký zájem o české přednášky vedl profesory Chluppa a Jonáka k tomu, že po krátkém přednášení v češtině (1862) se vrátili opět k německým přednáškám. KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 642.

⁴⁹ Randa tento odhad uvedl v panské sněmovně říšské rady jako reakci na německou kritiku plánu založení české univerzity v únoru 1882. Citováno dle: KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 649.

⁵⁰ „*Knihy psal zpočátku převážně německy, a pokud uveřejňoval články česky... vynikaly sice právníčkou vytříbeností, ale byly, stejně jako jeho knihy, až příliš závislé na německých autorech. Randa se také po celou dobu svého dlouholetého působení nepokusil o sepsání a vydání systematického pojednání ze svého hlavního vědního oboru, občanského práva...*“ MORÁVEK, Jaroslav. *První česká stolice...*, s. 67–68; KINDL, Vladimír. *Fenomén Randa...*, s. 18. Ostatně již současníci (např. J. Škarda) tvrdě kritizovali Randu v recenzích jeho knih, že je přes příliš závislý na německé literatuře a německé právní vědě. MORÁVEK, Jaroslav. *První česká stolice...*, s. 55. Při výjimečném významu německé vědy ve středoevropském prostředí 19. století je však nasnadě se ptát, na jaké jiné vědě měl být Randa především závislý? Podobné výčitky proto nemají vědecké, ale spíše jen národně politické opodstatnění. Koneckonců, některé Randovy monografie nakonec i česky vyšly, zejména jeho zásadní *Právo vlastnické*. K volbě jazyku Randových publikací blíže ELIÁŠ, Karel. *Osobnost...*, s. 812.

⁵¹ K. Kadlec uvádí, že Randa svůj stěžejní spis *Der Besitz nach österreichischem Rechte...* (Leipzig, 1865) zamýšlel původně vydat česky, ale protože nenašel nakladatele, tak se rozhodl pro němčinu. Tak tomu jistě mohlo být, ale na místě je pak otázka, proč dílo (vydané německy za Randova života ještě několikrát) nevyšlo česky alespoň později? Randa se nakonec spokojil s existencí jakéhosi výtahu na základě svého spisu a přednášek z pera H. Šikla. Podobně Randovy přednášky využil A. Koldinský. KADLEC, Karel. *Antonín Randa...*, s. 643 a 645; ŠIKL, Heřman. *Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém*. Praha, 1890; KOLDINSKÝ, Alois. *Rakouské směněné právo*. Praha, 1887.

⁵² KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 865; ELIÁŠ, Karel. *Osobnost...*, s. 812. V pozdějších letech se pak již „neněmčilo“ ani u Randů doma, přestože jeho manželka Angela nebyla původem Češka. RANDA, Jan S. *Portrét...*, s. 43.

Randův osobní vývoj tak možná představuje ideální příklad postupné nacionalizace zprvu národnostně nevyhraněného etnického Čecha vyrostlého v předbřeznových byrokratických kruzích a odkojeného německojazyčným školstvím a německou vědou. Randova postupná nacionalizace (a také politizace, jak ještě ukáží) tak probíhala během cca dvou či tří desetiletí plynule ruku v ruce s národní emancipací české společnosti a koneckonců i s její nacionalizací na samém sklonku 19. století. Nacionální střídmost, politická umírněnost, zakotvení v německojazyčné právní vědě a v neposlední řadě i Randova pevná loajalita ke státu a dynastii u něj vedly k symbióze uvědomělého, leč nikoliv demonstrativního češství s upřímným rakušanstvím opřeneným o loajalitu ke státu a o politický program vycházející z Palackého geopolitické vize střední Evropy. Přihlášení se k národu a současně k rakouskému státu se v Randově myšlení a chování rozhodně nevylučovalo. Ostatně si myslím, že problém jeho češství vhodně vystihl Z. Nejedlý: „*Randa nikdy své češství nezapíral. Nechlubil se jím, ale hlásil se k němu vždy zcela otevřeně a jako samozřejmě.*“⁵³

4. ČESKÝ POLITIK ANTONÍN RANDA

Randova přinejmenším částečně okolnostmi vynucená identifikace s nově založenou českou univerzitou však měla v jeho kariéře ještě jeden nový moment, a tím bylo jeho zapojení se do politiky. Pro 60. a 70. léta zatím nemám důkazů, že by Randu politika příliš vábila.⁵⁴ Nelze ani vyloučit, že měl výhrady k státoprávnímu programu a zejména k české radikální státoprávní opozici 60. a 70. let. Tuto domněnku přinejmenším naznačují jeho – pozdější – pochyby o historickoprávních argumentacích českých politiků. Jazykovou rovnoprávnost češtiny s němčinou např. nedoporučoval opírat o pobělohorská Deklaratoria a tázal se, „*k čemu sahat tak daleko do minulosti? My máme dost na zákonech poslední doby a na našem živém právu. Dle jeho názahu postačí § 19 k obhájení tohoto požadavku*“.⁵⁵ Tato Randova rezervovanost k české politické argumentaci historickoprávní materií však neznamenal, že by Randa studium starého českého práva ignoroval. Právě naopak!⁵⁶

Změna Randova vztahu k politice ovšem nastala s jeho angažováním se kolem problematického dělení univerzity počátkem 80. let, a tedy i s jeho výše pojednanou výraznější nacionalizací.⁵⁷ Randa se v roce 1881 stal doživotním členem panské sněmovny

⁵³ NEJEDLÝ, Zdeněk. *T. G. Masaryk III...*, s. 76.

⁵⁴ V. Knapp Randu ve vztahu k politice, stejně jako k ostatním vědeckým či kulturním oborům vyjma práva, označuje za „*monumentálního primitiva*“, kteréžto označení ovšem přejímá od Z. Nejedlého. KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 867; KNAPP, Viktor. *Antonín Randa...*, s. 594. Srov. NEJEDLÝ, Zdeněk. *T. G. Masaryk III...*, s. 78.

⁵⁵ ANM, M. Červinková-Riegrová, rkp. Zápisků, zápis 9. 1. 1891. Zcela opačně se k problematice prosazení jazykové rovnoprávnosti stavěl další významný právník a politik J. Vašatý. Ten odmítal jakékoli novodobé, zvl. podzákonné (tj. ministerská nařízení) právní úpravy jazykové rovnoprávnosti s tím, že tato je dostatečně zajištěna Obnověným zřízením zemským. VAŠATÝ, Jan. *Otázka provedení rovnosti českého jazyka ku konci zasedání rady říšské r. 1896*. Praha, 1896, s. 62–70. Paragrafem 19 Randa mínil § 19 prosincové ústavy (1867), který deklaroval národnostní rovnoprávnost v Předlitavsku.

⁵⁶ K tomu podrobně KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 871–873; MALÝ, Karel. *Tradice...*, s. 639.

⁵⁷ K dělení univerzity srov. GOLL, Jaroslav. *Rozdělení pražské univerzity Karlo-Ferdinandovy roku 1882 a počátek samostatné univerzity české*. Praha, 1908; SEIBT, Ferdinand (ed.). *Teilung der Prager Universität 1882 und die intellektuelle Desintegration in den böhmischen Ländern*. München, 1984; HAVRÁNEK, Jan. Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882–1918). In: Havránek, Jan (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy III. 1802–1918*. Praha, 1997, s. 183–206.

vídeňské říšské rady a není pochyb, že se tak stalo s vědomím vedení české politiky, která se v roce 1879 po dlouhých 16 letech pasivního odporu vrátila na parlamentní půdu.⁵⁸ Až v této chvíli se vždy rakušansky loajální Čech Randa výrazně identifikoval s českou politickou reprezentací, respektive s její staročeskou částí. Odměnou mu bylo nejen místo v panské sněmovně, kde 9. února 1882 razantně vystoupil ve prospěch české univerzity,⁵⁹ ale rovněž čestné místo v Riegrově okolí. O Randových politických názorech a postojích toho zatím mnoho nevíme, myslím, že tragikomicky to dokládá lexikon českých poslanců z roku 1994, kde je Randa mylně označen za člena německé „levice“!⁶⁰ Díky zápiskům Červinkové ovšem víme, že se Randa v průběhu 80. let stal u Riegrů častým a vítaným hostem. Randa byl tehdy horlivým ctitelem F. L. Riegra, což Riegrův zeť Bráf vysvětloval Riegrovým obratem od rakušansky neloajální politiky pasivní opozice k provládní činnosti. Podle Bráfa Randa „*nesouhlasil se směrem opozičním, a s tím co dělo se dříve, ale nyní souhlasí se směrem politiky, má mnoho smyslu pro jednání diplomatické a opatrné, a váží si toho, že otec obět vlastní popularity přináší*“.⁶¹ Randův teprve v 80. letech nalezený respekt k *Vůdci národa* Riegrovi dokládá i skutečnost, že byl spolu s někdejší pražským primátorem T. Černým hlavním organizátorem velkolepých oslav Riegrových sedmdesátin v roce 1888.⁶²

Politika Randu v 80. letech zřejmě oslovila a našel v ní svůj nový zájem. Přestože nebyla hlavním polem jeho činnosti, snažil se politikou v očích veřejnosti neznemožnit. Dokladem je zejména jeho opatrnost v punktační krizi na počátku 90. let,⁶³ kdy přes Riegrovo naléhání ustoupil do pozadí a snažil se nezkompromitovat se osobně tímto debaklem staročeské politiky.⁶⁴ Randovo ustoupení do pozadí mohlo vyvolávat spekulace

⁵⁸ Problematice českých členů panské sněmovny se věnuje: PAVLÍČEK, Tomáš W. Die Idealkarriere für eine Berufung in das cisleithanische Herrenhaus. Der Habsburger Parlamentarismus und die tschechisch-böhmische Politik. In: Adéla Gjuríčová – Andreas Schulz – Luboš Velek – Andreas Wirsching (Hrsg.). *Lebenswelten von Abgeordneten in Europa 1860–1990*. Düsseldorf, 2014, s. 83–104; PAVLÍČEK, Tomáš W. Repräsentationspolitik als Beruf und Berufung. Die tschechischen Mitglieder auf Lebenszeit des Herrenhauses im Reichsrat. In: Franz Adlagasser – Jana Malínská – Helmut Rumpler – Luboš Velek (Hrsg.). *Hohes Haus! 150 Jahre moderner Parlamentarismus in Österreich, Böhmen der Tschechoslowakei und der Republik Tschechien im mitteleuropäischen Kontext*. Wien, 2015, s. 73–90.

⁵⁹ *Stenographisches Protokoll. Herrenhaus*, 9. sesse, 53. zasedání, 9. 2. 1882, s. 759–766.

⁶⁰ LIŠKOVÁ, Marie. *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861–1913*. Praha, 1994, s. 245.

⁶¹ ANM, M. Červinková-Riegrová, rkp. Zápisků, zápis 30. 5. 1888.

⁶² „*Hlavní původcové této myšlenky, aby se otci k sedmdesátiletým narozeninám dal od národu peněžní dar – byli Randa a Dr. Černý. – Ti dva se toho ujali a tu věc vedou. Zpočátku dělali si optimistické naděje a mysleli na to koupiti [velkostatek] Lobkovice. Randa to vzal na sebe, že se obrátí na šlechtu – ale v tom byl zklamán, a tak viděli, že se budou muset obmeziti. ... „Tedy projev vděčnosti muži, jenž celý život nezištně pracoval – je stranictvím. Randa byl tím pohoršen a jednal se studenty, myslím, že některým domlouval. Oni pak – myslím ve výboru se usnesli – že se sice průvodu nezúčastní, ale že k otci pošlou blahopřejnou deputaci.“* Ibidem, zápis 30. 5. a 28. 11. 1888.

⁶³ KAZBUNDA, Karel. Krise české politiky a vídeňská jednání o t. zv. punktace roku 1890. *Český časopis historický*. 1934, roč. 40, s. 80–108, 310–346, 491–528 a *Český časopis historický*. 1935, roč. 41, s. 41–82, 294–320 a 514–554.

⁶⁴ Srov. např. zápis: „*Otec vyprávěl o tom, že byl dopoledne u Randy a že jej žádal, aby byl nám nápomocen při jednání o úradní řeči, aby jako právník a znatel pomohl při formulaci a motivaci našeho požadavku. Zdá se, že se Randa nějak z toho vymlouval, a nevím již, co on řekl, musel říci něco snad, že ten požadavek v punktačních není, neboť mu otec na to odpověděl, že on si pro svou osobu vyhradil právo a volnost o to jednat, a že jestli mu řekne, že to byla chyba, že ta věc již nebyla dobytá v punktačních, že může k tomu říci pater peccavi, ale nyní že se jedná o to, co dále činit a jak naše stanovisko obhájit, a o tom, aby byl svými odbornými vědomostmi nápomocen. Randa pak vyžádal si, že si to rozváží.“* ANM, M. Červinková-Riegrová, rkp. Zápisků, zápis 6. 1. 1891. Randa, ač se nechtěl nechat veřejně zatáhnout do punktačních polemik, Riegrovi nakonec pomáhal

o jeho skutečném postoji k puntacím, a mladočeši by této ostentace jistě rádi využili. Mladočeský poslanec Vašatý v souvislosti s tím dokonce rozšířil pomluvu, že se Randa měl o puntacích vyjádřit, že „*jsou hrobem českého národa*“. Budiž Randovi ovšem přičteno ke cti, že dal Riegrovi písemné osvědčení, že podobného výroku nikdy neučinil a Rieger toto osvědčení mohl publikovat v Hlase národa.⁶⁵

Vzato kolem a kolem šlo v Randově uvedeném lavírování o ryze oportunní postoj. Ještě více jej podtrhl kontrast mezi Randovou snahou nezadat si s puntacemi na straně jedné, a sblížit se s realisty na straně druhé. Byl to právě Randa, který – spolu s K. Mattušem – vedl několikrát různá jednání s Masarykem, Kramářem a Kaizlem s cílem sblížit s nimi otřesenou staročeskou stranou a posílit ji tak o tuto intelektuální i budoucí politickou kapacitu. Sblížení s realisty by přitom nemělo pouze politický význam, nýbrž by s nimi nastolilo i smír v rámci univerzity, jejíž personální poměry byly zejména v důsledku rukopisné kauzy z druhé poloviny 80. let velmi rozhárané a realisté bojující zde s *ultra-staročeskými* profesory (Tomek, Hattala, Kalousek, Kvíčala) se ukázali jako nepoddajný a tvrdý soupeř, který měl navíc intelektuálně a vědecky navrch. A to vědec par excellence Randa vycítil zřejmě velmi dobře a čelnému střetu s realisty se zdárně vyhýbal.⁶⁶ Fúze staročechů s realisty zvažovaná v letech 1889–1890 se sice nezdařila, ale Randovi do jisté míry s nástupem nového století – a nástupem realistů (Kaizla, Kramáře) do vedení mladočeské strany – otevírala budoucí cestu k mladočechům a tedy i k ministerskému křeslu z let 1904 až 1906.

Jako *ministr krajan* Randa politicky rozhodně nezaujal a byl spíše karikaturou politika v rozjitřené epoše vyhroceného nacionalismu a rodících se masových stran. Respekt, kterému se obecně těšil, proto pochopitelně v očích mnohých překryl Randův politický, respektive státnický debakl.⁶⁷ To ovšem neznamená, že by ve svém vysokém věku ztratil zájem o politiku. Naopak se zdá, že jej zajímala čím dál více. Alespoň Krčmář vzpomíná, že v letech před první světovou válkou v jejich rozhovorech Randa často utíkal k politickým tématům, což dříve nikdy nečinil. Zachoval si přitom strážlivý úsudek, a to i v situaci, kdy viděl, že se jím vždy uznávaná habsburská říše zpronevěřila svému nadnárodnímu poslání a vydala se na cestu ku svému konci: „*Hovořilo se o všem možném, arci také o zachmuřeném politickém obzoru. Byloť již 14 dnů po sarajevském atentátu. Randa byl tehdy dost optimistický, jakož ostatně i jiní. Nevěřil dost ve válku většího rozsahu. Jak se změnil obraz, když jsem ho navštívil o měsíc později. Svěžest zmizela, byl skleslý a chvílemi činil dojem, jako by jeho sensorium bylo porušeno. Tak jeho, člověka práva, zkrušilo bezpráví vězčíc v zahájení války. Mluvil úryvkovitě a s přestávkami o vyhlazovacím boji Germánstva proti Slovanstvu a dodal pak zcela jasně: „Finis Austriae.“*“⁶⁸

---

s formulováním právních a politických stanovisek staročeské strany: „*Tatínek pak Randovi dal přečísti onen návrh, on strkal do toho svůj dlouhý nos rozebíral to, a jakkoli se pozastavoval nad některými místy, slyšela jsem, jak řekl něco, že by to bylo dobré, aneb v celku dobré, takže otec proti němu okázal na stinné stránky té věci.*“
Ibidem, zápis 18. 1. 1891.

⁶⁵ Ibidem, zápisy 22. 5. a 8. 6. 1890.

⁶⁶ KOKÉŠOVÁ, Helena. *Eduard Albert...*, s. 201; KNAPP, Viktor. *Portrét...*, s. 867. Realisty však nakonec Randa rád neměl, zvláště pak asi Masaryka. NEJEDLÝ, Zdeněk. *T. G. Masaryk III...*, s. 77–78.

⁶⁷ KLEČACKÝ, Martin. Antonín Randa c. k. ministrem. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*. 2015, roč. 25, č. 1, s. 26–35. Randa jako politik naprosto neuspěl a stal se současníkům tragikomickým terčem. Srov. KNAPP, Viktor. *Antonín Randa...*, s. 594; NEJEDLÝ, Zdeněk. *T. G. Masaryk III...*, s. 77.

⁶⁸ LA PNP, Krčmář, rkp. Paměti, kap. III.

Antonín Randa in the Eyes of his Contemporaries

Luboš Velek

***Abstract:** The paper is dedicated to the personality and activities of Antonín Randa, eminent personality of the Czech jurisprudence and Czech University in Prague in the 19th and at the beginning of the 20th centuries. Although Randa's biography, despite his great importance, has not been written yet, a number of authors – researchers as well as his contemporaries – paid attention to his personality and to his work in several studies. His predominantly positive image, as an important central-European researcher and Czech patriot was surprisingly taken over by Marxist jurisprudence in 1950s, however, Randa's legacy was forgotten later only to be rediscovered again after 1989. His position within the academic milieu, in the patriotic society and in politics, where his role has been more or less ignored up to now, can be examined not only by analysing his scientific works, but also with the use of new personal documents (diaries, memoirs and correspondence) that reflect Randa's personality and work from different points of view. The article aims to offer a more balanced, yet varied image of Randa's public activities than has been the case so far.*

***Key words:** history of jurisprudence, history of Faculty of Law of the Czech University in Prague, Habsburg monarchy 1848–1918*